

ПОЛИ РАНГЕЛОВА • ЦВЕТЕЛИНА ПЕЙКОВА • МАРИЯ БОСЕВА

ТЕТРАДКА

*по човекът и обществото
за трети клас*

ПЛАМЕН ПАРЛОВ • МАРИЯ БОСЕВА •
ЦВЕТЕЛИНА ПЕЙКОВА • ПОЛИ РАНГЕЛОВА

ЧОВЕКЪТ И ОБЩЕСТВОТО

за трети клас

ПРОСВЕТА
ОСНОВАНО 1945

ПРОСВЕТА
ОСНОВАНО 1945

Мило дете,

През тази учебна година ще започнеш да изучаваш новия учебен предмет човекът и обществото. С негова помощ ще опознаеш красивите кътчета и природните богатства на България. Ще пътуваш назад във времето на нашето минало. В своето вълнуващо пътешествие ще откриеш колко богата и интересна е историята на България.

Тази тетрадка ще бъде твоят добър помощник в чудния свят на знанието. С нея ще можеш да упражняваш наученото от учебника. Тя съдържа разнообразни и интересни задачи. Предстои ти писмено да отговаряш на тестови въпроси, да попълваш пропуснати думи, да работиш с таблици, да поправяш допуснати грешки, да търсиш съответствия, да решаваш кръстословици, да доказваш твърдения, да подреждаш събития във времето, да извличаш информация от картини, да съчиняваш текстове.

Желаем ти успех!

*Поли Рангелова Първанова
Цветелина Георгиева Пейкова
Мария Йорданова Босева-Георгиева*

ТЕТРАДКА ПО ЧОВЕКЪТ И ОБЩЕСТВОТО
ЗА 3. КЛАС

Рецензент *г-р Бойка Гюрнева*
Редактор *Поли Рангелова*
Художник на графичния дизайн *Петя Гавраилова-Кьосева*
Художник на поредица на корица *Жасмина Бакалова-Минчева*
Художник на корицата *Мариана Митева-Ежбекова*
Художник редактор *Бояна Павлова*
Технически редактор *Мариана Димитрова*
Коректор *Васил Койнарев*

В изданието са използвани снимки от *Shutterstock*.

Българска. Издание I/тираж 2021 г. Формат 60x90/8. Печ. коли 5. Изд. коли 5.
Код 10305118025.

Издателство „*Просвета – София*“ АД – София 1618, ул. „Земеделска“ № 2
www.prosveta.bg; www.e-uchebnik.bg; www.e-prosveta.bg

Печат „*Ропринт*“ ЕАД – София

- © Поли Рангелова Първанова, Цветелина Георгиева Пейкова, Мария Йорданова Босева-Георгиева, 2018 г.
- © Петя Иванова Гавраилова-Кьосева – художник на графичния дизайн, 2018 г.
- © Жасмина Златанова Бакалова-Минчева – художник на поредица на корица, 2018 г.
- © Мариана Емилова Митева-Ежбекова – художник на корицата, 2018 г.
- © „Просвета – София“ АД, всички права запазени.

ISBN 978–954–01–3593–9

КАКВО ЗНАЕМ ЗА СВЕТА ОКОЛО НАС

(задачи за самопроверка)

1 Какво означава думата *селище*?

- А) град
- Б) село
- В) и град, и село

2 Запиши името на твоето училище.

3 Определи какви по вид са описаните места, като попълниш съответните числа в празните квадратчета.

- Полицейска служба
- Театър
- Крепост
- Скали с причудливи форми

1 Природна забележителност

2 Място за изкуство и забавление

3 Сграда, свързана с обществения ред

4 Историческа забележителност

4 Открий в текстовете думи, които назовават елементи на неживата природа, и ги подчертай.

Миналото лято Ани беше на море. Играеше си с вълните. Печеше се на слънце. Любуваше се на облаците в небето. После сядаше да строи кули от пясък.

Дани беше с родителите си на планина. Там въздухът е чист и свеж. Изкачваха се по стръмни пътеки, а наоколо се издигаха високи скали. Един ден видяха в далечината красиво езеро. Гледката беше незабравима.

5 Кои са тези растения? Напиши наименованията им. Определи вида им според стъблото и листата им, като избереш подходящи думи от следните:

храст, тревисто растение, дърво, широколистно, иглолистно

6 Разпредели в съответните групи следните животни:

сърна, котка, кокошка, крава, куче, мечка, лисица, хамстер, овца

Диви животни	Селскостопански животни	Домашни любимци

7 На празните места напиши наименованията на природните бедствия *пожар, наводнение, земетресение, буря*, така че да е вярно.

Когато започне _____, е най-добре да застанем под рамката на входната врата. При възникване на _____ трябва незабавно да напуснем мястото. По време на _____ е най-добре да стоим в сградата и да затворим вратите и прозорците. При _____ трябва да се качим на по-високо място.

8 Кой сетивен орган може да се увреди от силното слънце през лятото?

- А) ушите
- Б) езикът
- В) кожата

9 Напиши по един съвет за здравословен живот, свързан с:

● правилното хранене: _____

● личната хигиена: _____

10 Попълни пропуснатото в таблицата.

Дата	Официален празник
1 януари	
	Ден на труда
24 май	
	Ден на народните будители

11 Какво празнуваме на Трети март?

ЖИВЕЕМ В ОБЩЕСТВО

1 Как се отнасят един към друг членовете на едно задружно семейство?
Оцвети правилните изрази с цвят по избор.

с уважение

помагат си

с недоверие

с обич

с безразличие

често се карат

с внимание и грижа

2 Подреди по големина от най-малката към най-голямата следните групи:

семейство, квартална общност, училищен клас, училище, жители на селището

3 Кои са тези групи? Над снимките напиши наименованията им,
а под тях – общите цели и интереси, които обединяват членовете им.

4 Напиши три правила, които според теб са най-важни при работата в екип.

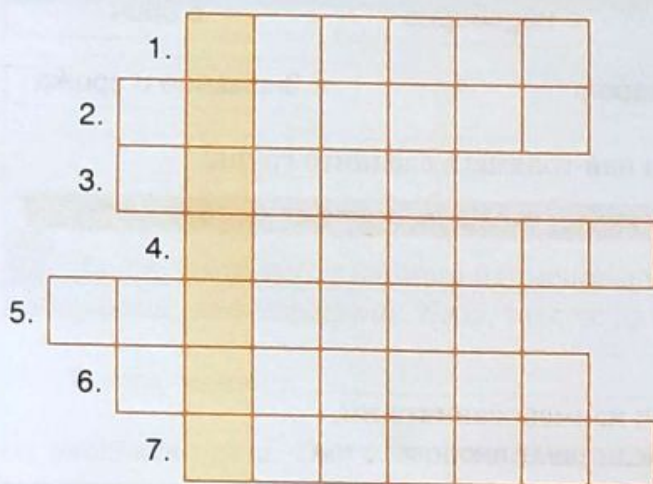
1 _____

2 _____

3 _____

ХОРАТА ПРОМЕНЯТ ОБЩЕСТВОТО

1 Ако решиш вярно кръстословицата, в оцветените квадратчета ще прочетеш дума, която означава *движение напред, развитие, напредък*.

- 1 Първите човешки групи живеели в...
- 2 В своето развитие обществата са изминали дълъг път на...
- 3 Споровете между отделните държави разпалвали...
- 4 Със задружен труд хората се научили да строят...
- 5 Обединението на хора върху единна територия с общо управление се нарича...
- 6 Връзките между хората се улеснили с помощта на техническата новост, наречена...
- 7 Развитието на човешките общества е поредица от положителни и отрицателни...

2 Отговори с **Да** или **Не** така, че да е вярно.

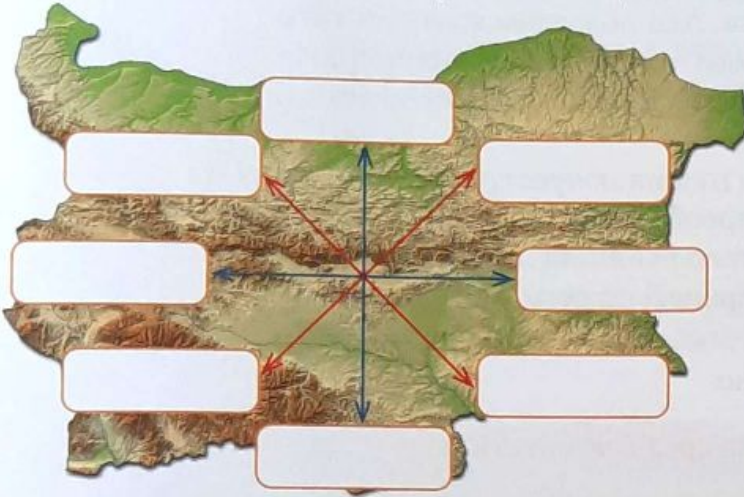
Обществото напредва, когато:

● всички хора в него имат равни права	Да	Не
● хората се обединяват и работят за значими цели	Да	Не
● липсва съгласие между отделните групи	Да	Не
● само някои хора спазват законите	Да	Не
● всички хора работят задружно	Да	Не

3 Според теб каква техническа новост предстои да бъде изобретена?
За какво ще служи тя?

БЪЛГАРИЯ НА КАРТАТА

1 Кои са посоките на света? Напиши названията им на правилните места в правоъгълниците.

2 Оцвети секторите в кръга според значенията на цветовете в географската карта.

3 В някои изречения са допуснати грешки. Открий ги и ги поправи.

България граничи на изток с Румъния.

Турция се намира на юг от България.

Нашата северна граница е Черно море.

На запад България граничи със Северна Македония.

Южни съседки са ни Турция и Сърбия.

4 Напиши текста, като замениш някои от думите с условни знаци от географската карта.

Роси е родена в град Перник. Живее в квартал „Бела вода“. Нарича се така заради минералния извор в него. В района има находище на въглища.

Перник се намира близо до град София. На север от Перник е планината Витоша. Нейният най-висок връх е Черни връх. Много перничани работят в столицата и всеки ден пътуват по удобен широк път.

БЪЛГАРИЯ – ЕВРОПЕЙСКА И БАЛКАНСКА СТРАНА

1 Прочети текста. Провери уменията си да четеш с разбиране.

Ние живеем в континента Европа. Ако подредим континентите от най-малкия към най-големия, Европа е вторият по големина след Австралия. Два океана мият бреговете на Европа – Атлантическият и Северният ледовит океан.

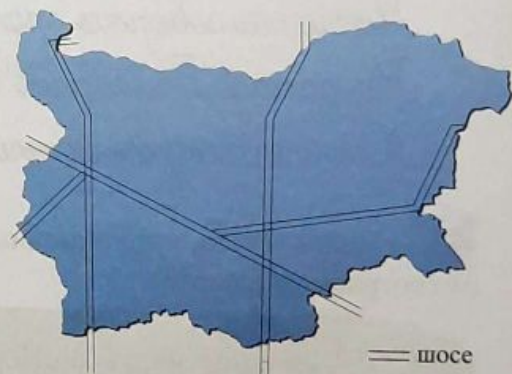
В нашия континент има няколко големи полуострова. Един от тях е Балканският полуостров. В Европа преобладават низините и равнините. Планините заемат по-малка част от повърхнината ѝ. Най-високата планина се нарича Кавказ. Големи европейски реки са Волга и Дунав.

● Отговори с **Да** или **Не** така, че да е вярно.

Европа е на предпоследно място по площ сред континентите.	Да	Не
Планините заемат по-голямата част от повърхнината ѝ.	Да	Не
Бреговете на Европа се мият от два океана.	Да	Не
Кавказ е голяма европейска река.	Да	Не
Един от големите европейски полуострови е Балканският.	Да	Не

2 Разгледай картата. Огради буквата пред заглавието, което е подходящо за нея.

- А) България – европейска и балканска страна
- Б) България – на важен кръстопът
- В) България – дунавска и черноморска страна

3 Отговори на въпросите, като оградиш буквата пред верния отговор.

● В кой континент се намира България?

- А) Азия
- Б) Австралия
- В) Европа

● В коя част на Балканския полуостров е разположена страната ни?

- А) в западната
- Б) в източната
- В) в северната

● В кой отговор е допусната грешка?

- А) Дунав е единствената плавателна река у нас.
- Б) Река Дунав служи за граница между България и Сърбия.
- В) Река Дунав свързва България с други държави, разположени по течението ѝ.

● Наричаме Черно море нашата „морска врата“, защото:

- А) от пристанищата му отплават и пристигат кораби от всички краища на света
- Б) в морето живеят делфини и много риби
- В) от водите му се добива морска сол

НИЕ СМЕ БЪЛГАРСКИ И ЕВРОПЕЙСКИ ГРАЖДАНИ

1 Прочети откъси от Международната конвенция за правата на детето. Под всяко право напиши задължението, свързано с него.

Децата имат право да дават своето мнение, когато възрастните вземат решения, които ги засягат. Също така децата имат право тяхното мнение да бъде зачитано.

Децата имат право на висококачествена здравна грижа, здравословна храна и чиста среда, за да бъдат здрави.

Всички деца имат право на основно образование, което трябва да бъде безплатно. То трябва да развива в максимална степен личността и талантите им.

2 Попълни таблицата.

Права на българските граждани	Задължения на българските граждани

3 Провери знанията си, като отговориш на въпросите.

● Как се нарича голямото обединение на европейски държави, в което членува и България?

● Кои са основните ценности на обединена Европа?

● На какво е символ знамето на Европейския съюз?

РАВНИНИ, НИЗИНИ И ПОЛЕТА

1 Отгатни кои са географските обекти по описанията им. Напиши названията им.

Това е най-обширната равна земя в България. Простира се между река Дунав на север и Стара планина на юг. От запад на изток става по-висока. Покрита е с плодородни почви. Пресича се от много реки.

Тази област се намира в източната част на Дунавската равнина. Наричат я „Житницата на България“, защото там се отглежда най-много пшеница.

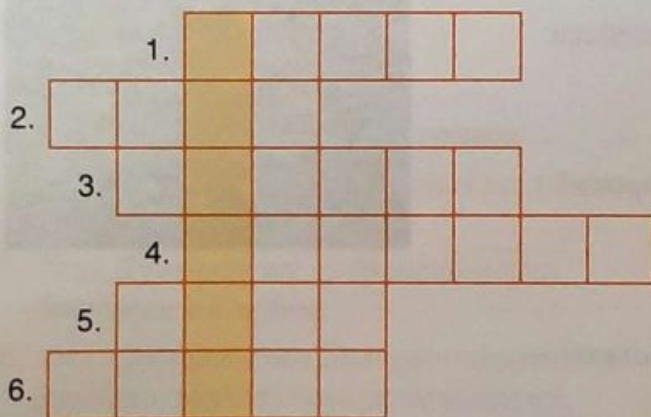
Тази земя е по-ниска и равна от Дунавската равнина. Разположена е в Южна България. Плодородните ѝ земи се напояват от река Марица.

2 Къде Дани е направил снимката, с която ще участва в ученически конкурс? Огради буквата пред верния отговор.

- А) в Софийското поле
- Б) в Казанлъшкото поле
- В) в Добруджа

3 Попълни кръстословицата. При правилно решение ще получиш името на български град. Той се намира в поле, известно с отглеждането на праскови.

- 1** Най-големият град в Софийското поле.
- 2** Обработван равен участък земя.
- 3** Равна земя, по-ниска от равнината.
- 4** Природно богатство, добивано в Горно-тракийската низина, от което се получава електроенергия.
- 5** Естествен воден поток, който тече по земната повърхнина.
- 6** Единствената плавателна река у нас.

ПЛАНИНИ В БЪЛГАРИЯ

1 Попълни пропуснатите думи, като се опираш на наученото от урока и си помагаш с картата на България в учебника на с. 110.

Най-високата планина в България е _____,

а най-високият ѝ връх е _____.

Най-дългата планина в България е _____,

а нейният най-висок връх е _____.

Най-обширната планина в България е _____,

а най-високият ѝ връх е _____.

2 На коя планина се е изкачила Ани, ако в подножието ѝ тя вижда Софийското поле, а в далечината – Стара планина?

- А) Родопи
- Б) Рила
- В) Витоша

3 Какви природни богатства има в планините? Открой отговорите в решетката от думи и ги напиши на редовете вдясно.

п	л	о	г	о	в	е
а	р	з	о	р	и	з
с	у	ъ	к	е	л	е
и	г	б	ю	к	о	р
щ	и	и	о	и	г	а
а	б	и	л	к	и	с

● Подреди сричките, за да откриеш прилагателното име, което се съчетава с думата на първия ред в решетката. Запиши получения израз.

скизор _____

● Дай примери с растения от този вид, които се срещат в планините.

ВОДИТЕ – БЕЗЦЕННО ПРИРОДНО БОГАТСТВО

1 Открий грешките и ги поправи. Напиши текстовете правилно.

Най-дългата българска река е Искър. Тя извира от Витоша и тече на юг. Премахва през Горнотракийската низина. Пресича Стара планина и се влива в Черно море.

Най-пълноводната река у нас е Марица. Тя извира от Пирин. Премахва пред Дунавската равнина. Пресича западната ни граница и се влива в море, което е извън България.

2 Като си помагаш с картата в учебника на с. 110, напиши:

● имената на големи езера

● имената на големи язовири

3 Напиши върху картата имената на реките:

Искър

Струма

Камчия

Места

Марица

Тунджа

Арда

Осъм

ПРИРОДНИТЕ БОГАТСТВА И ТРУДЪТ НА ХОРАТА

1 Разпредели професиите на съответните места в таблицата. Кои думи ще запишеш в повече от една колонка?

- строител животновъд хотелиер растениевъд моряк
- ски учител фермер работник в мангра медицински работник

В равнините и низините	В планините и подножията им	На Дунавското и Черноморското крайбрежие

2 Свържи всяко природно богатство с професията, в която се използва, и с продукта, който се получава от него.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИРОДАТА

1 Защо трябва да се опазват...

- водите: _____
- въздухът: _____
- почвите: _____

2 Дай предложения как да опазваме природните богатства в равнините, низините и планините.

В равнините и низините

В планините

3 Отговори на въпросите.

• Къде се намира „Силкосия“ – първата защитена територия в България?

- А) в Рила
- Б) в Пирин
- В) в Странджа

• В коя част на Балканския полуостров е разположена страната ни?

- А) в западната
- Б) в източната
- В) в северната

4 Кой от животинските видове **Не** обитава Националния парк „Пирин“?

МИНАЛОТО И НЕГОВИТЕ ИЗТОЧНИЦИ

1 Открой и напиши как още наричаме миналото на народите и държавите, като разместиш буквите.

т	и	с	и	р	я	о
---	---	---	---	---	---	---

2 Разпредели в таблицата следните думи и изрази:

каменни надписи, оръжия, текстове, книги, обществени сгради, домове, украшения

Материални източници	Писмени източници

3 Какво според теб може да се научи от следните източници за миналото?

- съдове: _____
- оръжия: _____
- сечива: _____
- украшения: _____
- каменни надписи: _____

4 Открой и напиши кои части са от материални и кои – от писмени източници.

5 Пресметни периодите от време и напиши отговорите.

- Колко години са 7 века? _____
- Колко века са 900 години? _____
- Колко века има 1 хилядолетие? _____
- Колко години са изминали от края на 1. до края на 6. век? _____

ТРАКИТЕ – НАШИТЕ НАЙ-ДАЛЕЧНИ ПРЕДЦИ

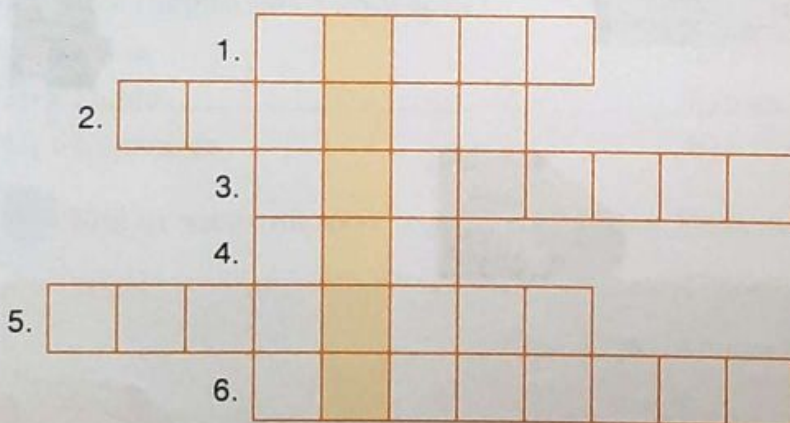
1 Кое е вярно за траките и кое – не?

Живели преди три хилядолетия.	Да	Не
Отглеждали само жито.	Да	Не
Имали много домашни животни.	Да	Не
Изработвали съдове от злато и сребро.	Да	Не
Вярвали само в един бог.	Да	Не
Създали обща държава.	Да	Не
Живеели разделени на племена.	Да	Не

2 Разгледай снимката. Напиши кое е това съкровище и от колко съда се състои.

● Съкровището тежи над 6 кг. Златните съдове били използвани за тайнствени ритуали. Ако решиш правилно кръстословицата, ще прочетеш в оцветените квадратчета как се наричат съдовете с глави на животни.

- 1 Най-старите жители на днешна България, за които има писмени източници.
- 2 Тракийско племе, което създадо своя държава.
- 3 Художествена рисунка върху стена на сграда.
- 4 Название за свръхестествено същество, което според вярващите властва над света и живота на хората.
- 5 Сграда за полагане на мъртвите.
- 6 Източната част на Римската държава.

ДРЕВНИТЕ БЪЛГАРИ И СЛАВЯНИТЕ

1 Напиши номерата на твърденията, които се отнасят до древните българи и славяните.

Славяни: _____

Древни българи: _____

1 Живеели на племена.

3 Отглеждали домашни животни.

5 Отглеждали животни, най-много коне.

7 Тъчали грехи от лен и вълна.

9 Почитали свещени животни.

11 Почитали много богове.

13 Начело на племето стоял княз.

2 Познавали земеделието.

4 Били земеделски народ.

6 Сеели просо и жито.

8 Главният им бог бил Перун.

10 Върховният им бог бил Тангра.

12 Нямали гържавен опит.

14 Начело на племето стоял хан.

2 Разгледай картината и отговори на въпросите.

• Какви били помежду си хората, нарисувани на картината?

• Как се наричал най-възрастният от тях?

• Кои били другите мъже, представени на картината?

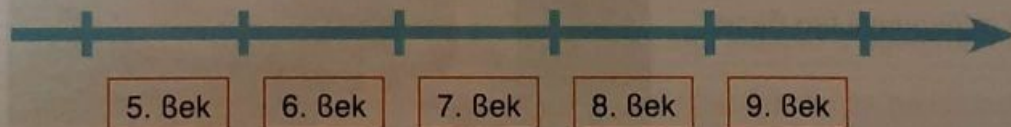
• Напиши мъдрия съвет, който получили те.

3 Оцвети върху линията на времето:

• в зелено века, през който славяните започнали да се заселват по нашите земи

• в синьо века, през който била създадена „Старата Велика България“.

ХАН АСПАРУХ – ОСНОВАТЕЛЯТ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА

1 Открий грешките в текста и ги поправи.

Хан Аспарух и племената му се установили в областта Онгъл, където река Днестър се влива в Черно море. Мястото, заобикалено от реки и планини, било удобно за нападение. Българите го оградили със здрави крепости.

2 Отговори на въпросите.

● Кой от синовете на хан Кубрат основал нашата държава?

- А) Алцек
- Б) Аспарух
- В) Кубер

● Кои имали ръководна роля в управлението на държавата?

- А) българите
- Б) славяните
- В) траките

● През коя година била създадена днешна България?

- А) 618 г.
- Б) 861 г.
- В) 681 г.

● Как се наричал владетелят на Българската държава?

- А) княз
- Б) цар
- В) хан

3 Посочи докъде се простирали границите на България на Балканския полуостров.

На запад: _____

На изток: _____

На север: _____

На североизток: _____

На юг: _____

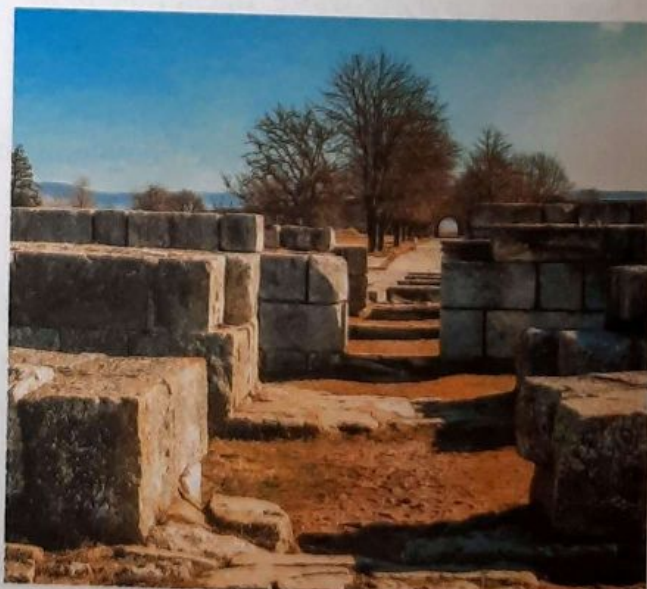
4 Разгледай снимката и отговори.

● От кое селище са тези останки?

● С какво свързваме името му?

● Какво е било построено там?

● От какви материали първоначално били построени сградите?

ХАН КРУМ – ВОИН И ЗАКОНОДАТЕЛ

1 Попълни пропуснатите думи.

През 803 година български владетел станал хан _____.
Той разширил България на _____. Войската му проникнала и на юг, по долината на река _____. В българските граници влязла и крепостта _____ – днешната ни столица _____.
България станала обширна и силна _____.

2 Разгледай рисунката от ръкописна книга. Отговори на въпросите.

- Кои са представени на изображението?

- Кое събитие отбелязвали те?

- Кога и къде се случило това събитие?

- Как завършило то?

- Какви били ползите от него за България?

3 Какви писани закони въвел хан Крум? Продължи изразите.

- А) Законите наказвали _____
- Б) В тях имало мерки за подпомагане на _____
- В) Законите защитавали _____

4 Справедливи ли били според теб законите на хан Крум? Защо?

5 Свържи всяко качество на хан Крум с изречението, което го потвърждава.

справедлив гържавник

смел воин

добър дипломат

Предпочитал мирните преговори пред войната.

Въвел писани закони с еднаква сила за всички.

Водил победни битки за разширяване на гържавата.

ВЛАДЕТЕЛ И ОБЩЕСТВО

1 Отговори на въпросите.

• Каква била титлата на българските владетели до средата на 9. век?

- А) хан
- Б) император
- В) цар

• Кои хора заемали най-високо място в обществото?

- А) войниците
- Б) строителите
- В) болярите

2 Кои били отговорностите на владетеля? Свържи верните твърдения с рисунката.

Издавал закони.

Охранявал двореца.

Съгел хората.

Търгувал със стоки.

Сключвал договори.

Обработвал земята.

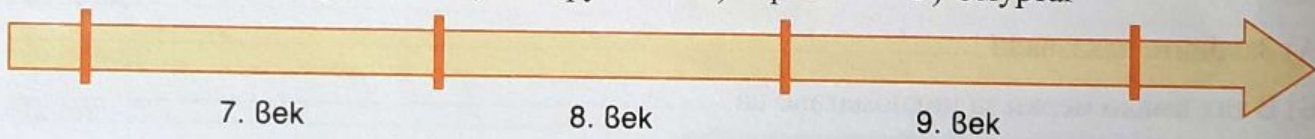
Обявявал война.

Прегвождал войската в битка.

- Кой български хан е изобразен на рисунката? _____
- На кого бил син този хан? _____

3 Подреди буквите на владетелите върху линията на времето в последователността, в която са управлявали.

А) Крум Б) Аспарух В) Тервел Г) Омуртаг

4 Попълни таблицата, като запишеш най-важното за трите общности.

	Българи	Славяни	Траки
Начин на живот			
Вярвания			

КНЯЗ БОРИС ПЪРВИ – ПОКРЪСТИТЕЛЯТ НА БЪЛГАРИЯ

1 Отговори на въпросите.

● Сред коя общност най-рано се разпространило християнството по нашите земи?

- А) сред славяните
- Б) сред българите
- В) сред траките

● Каква била новата титла на хана покръстител?

- А) цар
- Б) кан
- В) княз

● През коя година започнало Покръстването на българския народ?

- А) 864 г.
- Б) 684 г.
- В) 486 г.

● През коя година била създадена Българската църква?

- А) 780 г.
- Б) 870 г.
- В) 807 г.

2 Огради **Да** или **Не** така, че твърдението да е вярно.

Всички боляри се съгласили да бъдат покръстени.	Да	Не
Духовниците в България били византийски.	Да	Не
Покръстването променило обичаите и живота на хората.	Да	Не
Празниците останали същите и след Покръстването.	Да	Не
Старите светилища на българите били запазени.	Да	Не
Били издигнати нови християнски храмове.	Да	Не
През 864 г. била създадена самостоятелна Българска църква.	Да	Не

3 Разгледай снимката и отговори на въпросите.

Този предмет е открит при разкопки в първата столица Плиска.

Какво представлява? _____

От какво е изработен? _____

На какво е символ предметът? _____

С кое важно събитие е свързан според теб? _____

4 Свържи вярно думите с тяхното значение.

Покръстване

Църква

Духовници

общността на християните

служители на Бог и вярата

християнски храм

приемане на християнската религия

КИРИЛ И МЕТОДИЙ И ТЕХНИТЕ УЧЕНИЦИ

1 Срещу всяка година напиши събитието, с което е свързана.

864 година – _____

855 година – _____

870 година – _____

2 Разгледай снимката и отговори на въпросите.

● Къде се намира този паметник?

● В чест на кого е издигнат той?

● Къде били родени тези личности?

● Какво историческо дело извършили те?

3 Отговори на въпросите.

● Кой владетел приел учениците на светите Кирил и Методий?

А) хан Аспарух

Б) хан Омуртаг

В) княз Борис Първи

● Кой език станал третият книжовен език на християнска Европа?

А) старобългарският

Б) латинският

В) гръцкият

● В кой град създадено книжовно средище свети Климент?

А) Плиска

Б) Охрид

В) Търново

● Какво било името на новата общност, образувана в България?

А) славяни

Б) българи

В) траки

4 Разгледай снимката и отговори на въпросите.

● Как се нарича тази картина?

● Кой е изобразен на нея?

● Защо според теб е провъзгласен за светец?

Посочи заслугите му за това.

ЦАР СИМЕОН ВЕЛИКИ. БЪЛГАРСКИЯТ „ЗЛАТЕН ВЕК“

1 Прочети на с. 63 от учебника думите, които Йоан Екзарх е използвал, за да опише цар Симеон. В квадратчетата напиши съответните номера от картината.

- трон
- мантия
- златни гривни
- корона
- меч

2 Защо времето, през което управлявал цар Симеон Велики, е наречено „Златен век“?

3 Поправи грешките в разказа на Ани.

През лятото на 971 г. Византия нападнала България. Цар Симеон бил изненадан. Повел войските си срещу нападателите. В битката при река Ахелой, близо до Созопол, византийците били разбити. Границите на България стигнали до Черно, Егейско и Адриатическо море. България станала най-силната държава в Североизточна Европа.

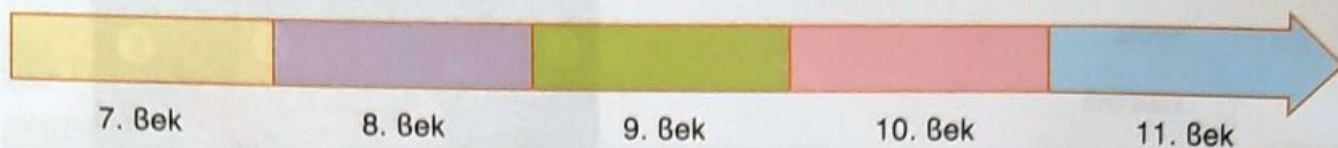
4 Открий в учебника и запиши:

- местата, където се създавали ръкописни книги _____
- името на столицата, която изградил Симеон _____
- названието на хората, които превеждали и пишели книги _____
- владетелската тила, която приел Симеон _____

ЦАР САМУИЛ – ЗАЩИТНИК НА БЪЛГАРИЯ

1 Подреди буквите на владетелите върху линията на времето в последователността, в която са управлявали. Подчертай имената на онези от тях, които са носили титлата хан.

А) Петър Б) Симеон В) Крум Г) Самуил Д) Аспарух

2 Какви титли признала Византия на Петър – сина на Симеон, и на българския църковен глава? Оцвети верните отговори.

цар

император

архиепископ

патриарх

хан

княз

духовник

3 Какво се случило по времето на владетеля Петър? Попълни текста.

За да отслабят България, византийците насочили срещу нея киевския княз _____. Византия завзела източните земи на царството и столицата _____. В _____ български земи властта била поета от четирима братя _____.

4 Номерирай градовете според последователността, в която са били столици на Българската държава. Подчертай столицата при цар Самуил.

Велики Преслав

Плиска

Охрид

5 Представи си, че си български летописец. Опиши какво извършил цар Самуил за защитата на България. Посочи: какви качества притежавал, кои части на страната освободил, в коя битка победил Василий Втори, как завършила битката при село Ключ.

ПЕТЪР И АСЕН – ОСВОБОДИТЕЛИТЕ НА БЪЛГАРИЯ

1 Открий седем грешки в текста и ги поправи.

Византийската власт над българите продължила 176 години. Българите вдигнали няколко малки въстания за освобождение, но те нямали успех. В края на 11. век (1185 година) начело на българите застанали братоведите баяри Петър и Асен. При освещаването на църквата „Свети Димитър“ в Охрид се събрали хиляди хора. Асен бил провъзгласен за български цар. Негов пръв помощник станал Петър.

2 Отговори на въпросите.

- Къде се намира показаната църква?

- Как се нарича църквата?

- Кое събитие се е случило при освещаването ѝ?

- Какви думи според теб са изrekli братята Петър и Асен пред събралите се българи? (Помогни си с текста на урока в учебника.)

3 Номерирай събитията според последователността им във времето.

- Примирието с Византия при крепостта Ловеч
- Обявяването на въстанието на Петър и Асен
- Победата над византийците в Тревненския проход
- За кое от тези събития се отнася следният текст? Подчертай верния отговор.

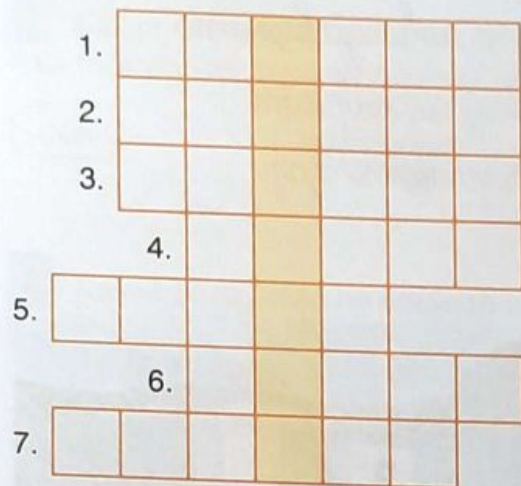
Пет години след началото на освободителното въстание византийците се опитали да превземат Търново. Били отблъснати от българите и започнали да отстъпват. Цар Асен им устроил засада и ги разгромил.

ЦАР КАЛОЯН И ЦАР ИВАН АСЕН ВТОРИ

1 Номерирай имената на владетелите в последователността, в която са управлявали.

цар Калоян цар Асен цар Петър цар Иван Асен Втори

2 Попълни кръстословицата. При вярно решение в оцветените квадратчета ще получиш името на владетеля, който предвождал латинските рицари и бил победен от цар Калоян.

- 1 Бащата на хан Аспарух.
- 2 Област, освободена от цар Калоян.
- 3 Хора със знатен произход, помощници на владетеля.
- 4 Град, край който войската на Калоян разгромила рицарите.
- 5 Обсаденият от цар Калоян град, където той бил убит.
- 6 Конен воин от Западна Европа със знатен произход.
- 7 Второто име на владетеля, който нападнал България по времето на Иван Асен Втори.

3 Кое събитие е изобразено на картината? С помощта на наученото от учебника състави кратък текст по нея.

БЪЛГАРСКОТО ЦАРСТВО В СРЕДНОВЕКОВНА ЕВРОПА

1 Кое твърдение за кого в Българското царство се отнася? Сглоби частите.

Разнасял и продавал стоки от близки и далечни страни.

цар

Законодател, върховен съдия. Смятало се, че властта му е дадена от Бог.

търговец

Човек, който служел на Бога и Църквата и пишел книги.

болярин

Човек, който обработвал малко парче земя и плащал данъци.

занаятчия

Знатен човек, който притежавал земя и богатства.

духовник

Човек, който изработвал изделията ръчно.

селянин

2 Разгледай картината и отговори на въпросите.

- Представители на кои обществени групи са показани?
- Какво събират хората отляво? Обясни значението на тази дума.

ЖИВОТЪТ НА БЪЛГАРИТЕ ПОД ОСМАНСКА ВЛАСТ

1 Попълни изреченията, за да установиш защо България попаднала под османска власт в края на 14. век.

- Османските турци имали многобройна и силна _____
- Религията на нашествениците била _____
- Българското царство било разделено между синовете на _____
- От Българското царство се отделила и областта _____
- Балканските владетели не били единни и _____

2 Напиши какво се случило в резултат от османското завоевание с:

Българската държава _____

Българската църква _____

крепостите и селата на българите _____

населението на България _____

връзките на българите с другите европейски народи _____

3 Какво било забранено и какво – разрешено, на християните в Османската империя? Запиши изразите на правилните места в таблицата.

да участват в управлението

да говорят езика си

да участват във войската

да изповядват вярата си

да носят скъпи грехи

да строят високи църкви

Забранено	Разрешено

4 Нарисувай български жени от времето на 16. век. Помогни си с рисунката на чуждестранния пътешественик в учебника.

СЪПРОТИВАТА СРЕЩУ ЗАВОЕВАТЕЛИТЕ

1 Размести сричките и запиши кои били опорите за запазването на българите като народ под османска власт.

Я Н С Т И Х Р И Т А С К А Р А В Я
Г А Р Б Ъ Л Я Т С К И З И К Е Т Е Д И Т Р А Ц И И

2 Състави текст за ролята на манастирите в живота на българите, като отговориш на въпросите: *Кой бил най-важният общобългарски манастир? Какви две дейности извършвали монасите? Как българите празнували големите християнски празници?*

3 Посочи две форми на мирна съпротива на българите срещу чуждата власт.

4 Опиши хайдутите през погледа на:

● българския народ: _____

● османската власт: _____

5 Състави текст за българските въстания с помощта на думите и изразите: *войни на европейските държави с Османската империя; възстановяване на Българската държава; потушаване на въстанията от османската власт.*

ОТЕЦ ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ – БУДИТЕЛ НА БЪЛГАРИТЕ

1 Как започнал да се променя животът на българите през 18. век?
Довърши изреченията.

Земеделците _____

Занаятчиите _____

Търговците _____

2 Разгледай картината и отговори на въпросите.

● Кой е изобразен на картината?

● В кой град бил роден той?

● Как се нарича книгата, която написал?

● За какво разказал в книгата си?

3 Към какво призовал отец Паисий своите сънародници?
Подреди думите и изразите в изречения.

с историята си

га се гордеят

българския език

и изучават

га пазят

гръцката култура

га не се увличат по

и език

4 Напиши своя текст на тема: „Защо наричаме отец Паисий Хилендарски първия будител на българите?“

НОВОТО БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ

1 Кое се отнася до килийните училища, а кое – до светските? Разпредели изразите, като ги запишеш на правилните места в таблицата.

възниквали към манастирите

църковни книги

имали свои сгради

нови модерни учебници

знания за живота

различни учебни предмети

елементарна грамотност

Килийни училища	Светски училища

2 Разгледай картината и отговори на въпросите.

● Кой български будител е изобразен?

● Кое е неговото родно селище?

● Къде получил образованието си?

● С кой учебник той станал известен?

3 Попълни пропуснатите думи.

Търговецът Васил _____ открил първото светско училище в родния си град _____. Десетина години по-късно в _____ отворило врати училище с няколко _____. Били открити над _____ български училища в Мизия, Тракия и _____.

Българите строели и издържали училищата си със собствени _____, без помощ от _____ власт.

ГЕОРГИ РАКОВСКИ – КЪМ ОРГАНИЗИРАНА БОРБА

1 Попълни пропуснатите думи.

През целия период на османската власт съпротивата не _____.
В горите действали _____. През 17. век били вдигнати три _____.
В началото на 19. век хиляди българи участвали в борбите за освобождение на сърбите и _____.
Избухнали въстания в Западна България и в _____.

● Защо въстанията не били успешни? Посочи две причини за това.

- 1) _____
- 2) _____

2 Разгледай картината и отговори на въпросите.

● Кой е изобразен на портрета?

● Къде е роден и къде е учил той?

● Какви способности притежавал?

3 Какви са заслугите на Георги Раковски за организиране на борбата срещу османската власт? Продължи изреченията с подходящи думи и изрази.

В Румъния се опитал да събере _____

В Сърбия съставил своя _____

През 1862 г. в Белград свикал _____

4 Какво означават думите? Свържи ги с тяхното значение.

легия

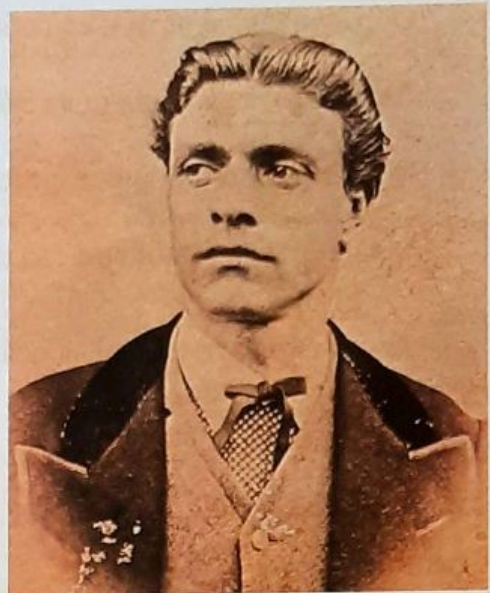
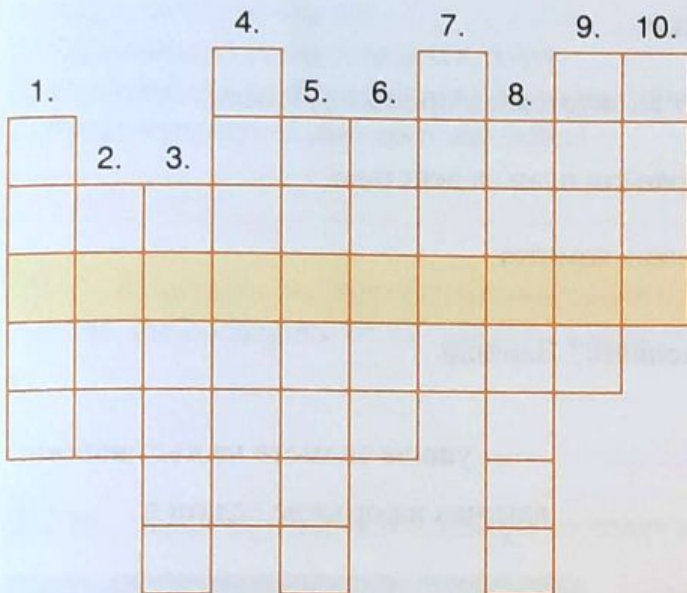
Група въоръжени хора, които се борят за свобода.

чета

Военен отряд от български доброволци в чужбина.

ВАСИЛ ЛЕВСКИ – АПОСТОЛА НА СВОБОДАТА

1 Попълни кръстословицата. При вярно решение ще прочетеш прозвище (име), с което османските власти наричали Левски.

- 1 По настояване на вуйчо си Левски станал...
- 2 Левски обикалял из Стара планина като знаменосец на...
- 3 Имената на Левски са Васил Иванов...
- 4 Родният град на Левски.
- 5 Три години Левски обикалял градове и села като...
- 6 Според Левски в свободна България правата на всички хора ще бъдат...
- 7 Военен отряд от доброволци в чужбина.
- 8 Група хора, които работят за обща цел с единно ръководство и програма.
- 9 Собственото име на Левски.
- 10 Довърши мисълта на Левски: „Аз съм посветил себе си на отечеството да му служа до смърт и да работя по народната...“.

2 Обобщи защо идеите на Левски са връх в освободителното движение на българите, като попълниш липсващото в текста.

Апостола се убедил, че освобождението може да се извоюва с всенародно _____ . Но то трябвало да се организира във _____ на страната, а не отвън. За да успее, въстанието трябвало да бъде старателно _____ и да не зависи от _____ сили.

За да изпълни плана си, Левски създал Вътрешната _____ организация. Тя се състояла от тайни _____ в българските градове и села. В тях се записвали най-пламенните _____ . Те се заклевали, че ще дадат живота си за българската _____ .

АПРИЛСКОТО ВЪСТАНИЕ НА БЪЛГАРИТЕ

1 Номерирай в правилната последователност моментите от подготовката на Априлското въстание.

- Образуваха се чети и се набавяло оръжие.
- Апостолите започнали да възстановяват комитетската мрежа на Левски.
- В местността Оборище апостолите направили план за действие.
- Млади революционери създали Гюргевския комитет.

2 За коя личност се отнася всяко от изреченията? Напиши пропуснатите имена.

_____ ушила знамето на въстаниците.
_____ вдигнал на оръжие селата в Средногорието.

3 Попълни пропуснатите думи.

Христо Ботев подготвил чета в _____. Четниците превзели кораба _____. Войводата накарал капитана да спре на българския бряг при _____. Младежите целунали _____ земя и дали клетва да се жертват за _____. Започнали тежки _____. Четата си проправяла път към Врачанския _____. На 20 май вражески куршум пронизал _____.

4 Състави текст за паметник в чест на революционерите, които вдигнали Априлското въстание. Посочи техните заслуги за България. Украси своя текст с подходяща рисунка.

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	
---	--

ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ

1 Подреди буквите на събитията върху линията на времето, в последователността, в която са се случили.

- А) Априлското въстание
- Б) Създаването на Българската легия
- В) Създаването на Вътрешната революционна организация
- Г) Руско-турската освободителна война

2 Защо казваме, че Априлското въстание приближило българската свобода? Посочи две последици от въстанието в подкрепа на това твърдение.

- 1) _____
- 2) _____

3 Разгледай картината и отговори на въпросите.

● Коя битка е изобразил художникът?

● Кои български родолюбци участвали в нея?

● Колко време продължили боевете?

● Защо тази битка била най-важната в Руско-турската война?

4 Попълни текста за участието на българския народ в Освободителната война.

Хиляди българи участвали като _____ във войната за освобождение. Те образували бойна част в състава на руската армия, наречена Българско _____. Геройски се сражавали в боевете при Нова и _____ Загора. В битката при Стара Загора _____ защитили _____ знаме. Най-тежките сражения се разиграли в прохода _____. Руси и _____ геройски защитили прохода в тридневни неравни боеве.

През войната българите в градове и села оказали ценна помощ на руските войски. Те организирали _____ за ранените, превеждали войските по тайни _____, снабдявали ги с _____.

ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ НА БЪЛГАРИЯ

1 Дани и Ани подготвят въпроси за викторина. Прочети ги и им отговори писмено.

1) Къде се намираме, ако сме попаднали в красив подземен дворец в планината Родопи? _____

2) Къде сме застанали, ако водите пред нас са кристално чисти като човешка сълза? _____

3) Къде се намираме, ако сме заобиколени от Овчарчето, Ученичката, Конника, Камилата и Кукувицата? _____

4) На кое място се намираме, ако от непристъпните отвесни скали на Стара планина виждаме да пада отвисоко бистър поток? _____

2 Напиши под всяка снимка:

- как се нарича тази природна забележителност
- в коя част на България се намира тя

КУЛТУРНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ И ПАМЕТНИЦИ

1 Кои обекти са културни забележителности и кои – исторически паметници? Подреди думите в изречения.

обекти от хората в Културните национално създадени забележителности са значение световно с миналото

бележитите Историческите миналото българи паметници чест на и на важните издигнати са в събития от

2 Разпредели в таблицата културните забележителности и историческите паметници според времето, за което се отнасят:

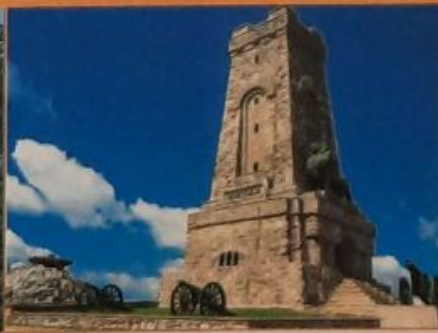
Казанлъшката гробница, Магарският конник, Паметникът на Шипка, Рилският манастир, Боянската църква, Паметникът при село Ключ, къщата музей на Георги Бенковски, Свещарската гробница, старата столица Плиска.

За времето на траките	За Средновековието	За Възраждането

3 Дани трябвало да разпознае културни обекти и паметници по снимки, но се затруднил и допуснал грешки. Помогни му да ги поправи.

Рилският манастир

Паметникът на Васил Левски

Боянската църква

КАКВО ЗНАМ ЗА ПРИРОДАТА И МИНАЛОТО НА БЪЛГАРИЯ

(задачи за самопроверка)

1 Попълни липсващото в изреченията.
Хората живеят в _____.
България е член на _____.
Ние сме _____ и _____
_____ граждани.

2 Огради вярното твърдение.
А) Условният знак за въглища е ■.
Б) С кафяв цвят върху картата се изобразяват низините.
В) На юг България граничи с Румъния.

3 Напиши в кой континент и на кой полуостров е разположена България.
Континент: _____
Полуостров: _____

4 Коя част на страната ни е наречена „житницата на България“?
А) Горнотракийската низина
Б) Добруджа
В) Казанлъшкото поле

5 Къде се отглежда маслодайната роза?

6 В коя планина се намира най-високият връх на Балканския полуостров?
А) Пирин Б) Рила В) Стара планина

7 Коя планина разделя България на две части – северна и южна?

8 Водите на коя река се използват за корабоплаване и риболов?
А) Искър Б) Марица В) Дунав

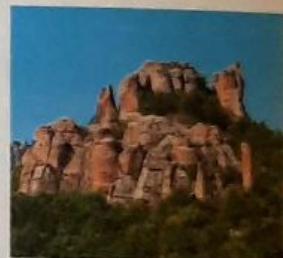
9 Изброй две професии, типични за Черноморското крайбрежие.

10 Кой застрашен от изчезване вид се опазва в резервата „Сребърна“?
А) кафява мечка
Б) кървоглав пеликан
В) еделвайс

11 Какво се опазва в Националния парк „Пирин“?

12 Белоградчишките скали, пещерата Снежанка и Седемте рилски езера са подходящи за:
А) животновъдство
Б) производство на електроенергия
В) туризъм

13 Коя е природната забележителност на снимката?

14 На кой ред са дадени примери за писмени източници за миналото?
А) надписи върху камък
Б) останки от сгради
В) съдове и оръжия

15 Попълни изреченията.
Най-старите жители на България, познати със своето име, са _____.
Световно известни са техните _____
_____ и _____.

16 Подчертай имената на владетелите, които са носили титлата „хан“.
Симеон, Крум, Иван Асен Втори, Омуртаг, Калоян, Аспарух, Петър.

17 Свържи имената на владетелите с техните държави.

Одриско царство

Хан Аспарух

„Старата Велика България“

Цар Севм Трети

Хан Кубрат

България на Балканския полуостров

18 Допиши какви са приносите на княз Борис Първи за България.

Въвел като религия _____.

Основал Българската _____.

Приел учениците на _____.

19 Свържи столиците с имената на владетелите, управлявали в тях.

Плиска

Асен

Търново

Аспарух

Охрид

Симеон

Велики Преслав

Самуил

20 Довърши изречението.

Разцветът на България по времето на Симеон Велики е наречен _____.

21 Кое събитие изобразява картината?

22 Кой период от българската история описва текстът?

Християните били лишени от много права: не можели да строят хубави църкви, да носят красиви дрехи, да притежават оръжие. Плащали повече данъци.

А) Първото българско царство

Б) византийската власт

В) османската власт

23 Допълни изреченията.

Книгата на Паисий Хилендарски се нарича _____.

Той бил български _____.

24 Попълни вярно имената:

Христо Ботев, Васил Левски, Георги Раковски, Георги Бенковски.

● Той предвождал „Хвърковатата чета“ по време на Априлското въстание.

● Този революционер поставил началото на организираната борба за освобождение.

● Той създавал Вътрешната революционна организация за всенародно въстание.

● Този гениален поет загинал като войвода на чета във Врачанския Балкан.

25 Допълни изречението: *Българите доброволци, които се сражавали в Руско-турската война, се наричат _____.*

26 Подреди събитията в реда, в който са се случили, като ги номерираш от 1 до 4.

Вътрешната революционна организация

Създаването на Паисиевата история

Руско-турската освободителна война

Априлското въстание

СЪДЪРЖАНИЕ

Какво знаем за света около нас (задачи за самопроверка) / 3

ЧОВЕКЪТ В ОБЩЕСТВОТО

Живеем в общество / 5

Хората променят обществото / 6

БЪЛГАРИТЕ – ГРАЖДАНИ НА БЪЛГАРИЯ И НА ЕВРОПА

България на картата / 7

България – европейска и балканска страна / 8

Ние сме български и европейски граждани / 9

ПРИРОДНИТЕ БОГАТСТВА НА БЪЛГАРИЯ

Равнини, низини и полета / 10

Планини в България / 11

Водите – безценно природно богатство / 12

Природните богатства и трудът на хората / 13

Опазване на природата / 14

БЪЛГАРСКИ КОРЕНИ

Миналото и неговите източници / 15

Траките – нашите най-далечни предци / 16

Древните българи и славяните / 17

БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО ПРЕЗ СРЕДНОВЕКОВИЕТО

Хан Аспарух – основателят на Българската държава / 18

Хан Крум – воин и законодател / 19

Владетел и общество / 20

Княз Борис Първи – Покръстителят на България / 21

Кирил и Методий и техните ученици / 22

Цар Симеон Велики. Българският „Златен век“ / 23

Цар Самуил – защитник на България / 24

Петър и Асен – освободителите на България / 25

Цар Калоян и цар Иван Асен Втори / 26

Българското царство в средновековна Европа / 27

БЪЛГАРИТЕ В ОСМАНСКАТА ИМПЕРИЯ

Животът на българите под османска власт / 28

Съпротивата срещу завоевателите / 29

БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО ПРЕЗ ВЪЗРАЖДАНЕТО

Отец Паисий Хилендарски – будител на българите / 30

Новото българско училище / 31

Георги Раковски – към организирана борба / 32

Васил Левски – Апостола на свободата / 33

Априлското въстание на българите / 34

Освобождението на България / 35

ПРИРОДНИ И КУЛТУРНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ НА БЪЛГАРИЯ

Природни забележителности на България / 36

Културни забележителности и паметници / 37

Какво знам за природата и миналото на България (задачи за самопроверка) / 38

Поли РАНГЕЛОВА
Цветелина ПЕЙКОВА
Мария БОСЕВА

ТЕТРАДКА

по **човекът и обществото**
за трети клас

ISBN 978-954-01-3593-9

9 789540 135939

Издателска група

ПРОСВЕТА

е член на Асоциацията
на европейските
издатели на учебници

EUROPEAN
EDUCATIONAL
PUBLISHERS
GROUP

www.prosveta.bg • www.e-uchebnik.bg • www.e-prosveta.bg